

BAĞIMSIZ SOSYAL BİLİMCİLER BASIN DUYURUSU

KÜRESEL KRİZ KAPİTALİZMİN TA KENDİSİDİR

**EMEKÇİLERİN SÖMÜRÜNÜ VE EKONOMİK
BAĞIMLILIĞI DERİNLEŞTİRİCİ
NEOLİBERAL/ YENİ-SAĞ MUHAFAZAKAR
POLİTİKALARLA
KRİZİ AŞMA ÇABALARINA KARŞI DURMALIYIZ**

Aralık 2008

A n k a r a

<http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>

BAĞIMSIZ SOSYAL BİLİMCİLER BASIN DUYURUSU

KÜRESEL KRİZ KAPİTALİZMİN TA KENDİSİDİR EMEKCİLERİN SÖMÜRÜSÜNÜ VE EKONOMİK BAĞIMLILIĞI DERİNLEŞTİRİCİ NEOLİBERAL/YENİ-SAĞ MUHAFAZAKAR POLİTİKALARLA KRİZİ AŞMA ÇABALARINA KARŞI DURMALIYIZ

1. Kapitalizm son 70 yılın en ağır bunalımlarından birini yaşıyor. Küresel krizin derinleşmesi ve giderek Türkiye ekonomisini de etki altına almasıyla birlikte IMF ile yeni bir “*stand by*” programı da gündeme gelmiştir. Egemen sermaye sınıfının sözcüleri, yerli ve yabancı sermaye kuruluşlarının öneri ve gözetimi altında kriz ortamını bahane ederek, emeğin zaten sınırlı olan kazanılmış haklarını gerileterek işgücü maliyetlerini düşürmek; böylece bir fırsata dönüştürülen krizi emekçilerin artan sömürüsü ile aşma gayreti içerisinde. Hükümet böylece, ülkemizde alın teriyle yapılan üretimin insanlarımızın ihtiyaçlarını değil sermayenin ihtiyaçlarını karşılamaya amade edilmesinden başka bir anlamı olmayan neoliberal projeye daha da hız kazandırmak istemektedir. Üstelik, bütün bu olumsuz gelişmeler Türkiye ekonomisinin içerisinde bulunduğu bağımlılık ilişkilerini giderek daha da derinleştirici unsurlar içermektedir. Bu olumsuz gözlemler karşısında **Bağımsız Sosyal Bilimciler** olarak bir araya gelmiş olan bizler, Aralık 2008’de bir durum değerlendirmesi yapmak ve kamuoyunu uyarmak ihtiyacı duyuyoruz.
2. Yaşamakta olduğumuz ve küreselleşme olarak adlandırılan dönem, her şeyin para ilişkisine tabi edilmeye çalışıldığı bir süreci içermektedir. Para ve parasal hareketler, toplumsal ilişkileri tüm boyutlarıyla boyunduruk altına almış, nerdeyse kutsallaştırılmış bir “piyasalar” söylemiyle gündelik hayatımıza kadar sızmıştır. “Piyasalar” salt paranın mantığına tabi oldukça, parayı kontrol eden gruplar da toplumsal yapılar üzerinde belirleyici olmaya başlamışlardır. Para, dünya tarihinde hiç olmadığı kadar üretimden kopmakta, karmaşık spekülasyonlar yoluyla kontrolsüz olarak büyümekte; değer karşılığı olmayan bu kumarvari büyümeyi idare etme çabaları, dünya halklarına iktisadi, toplumsal

ve siyasi krizler olarak geri dönmektedir. Küresel düzeyde paranın ve paranın toplumlar üzerinde kurduğu tahakkümün dilini oluşturan neoliberal politikalar ve bu politikaları savunan iktisatçılar, piyasa anarşisinin çılgın despotluğunun, sadece finansal krizlerle değil, aynı zamanda derin toplumsal bunalımlarla da sonuçlandığını unutmaktadırlar. “Serbest” piyasa, toplumların özgürlüğü ve demokrasi için tartışılmaz bir kurum değil, tam aksine insanlığın önemli bir kısmını değersizleştiren, çaresizleştiren bir yabancılaştırma aracıdır. “Serbest” piyasanın, toplumların özgürlüğü ve demokrasi için tartışılmaz bir kurum olduğunu savunmak en yalın anlamıyla piyasaya içkin güç ilişkilerini gözardı ederek doğallaştırmak, piyasaya içkin eşitsizlikleri derinleştirmek istemektir. Dolayısıyla bu söylem, yaşamı emek ve Güney ülkelerinin halkları için daha da çekilmez kılmayı hedefleyen neoliberal siyasi projenin bir uzantısıdır.

3. Küresel ekonominin içine sürüklendiği 2007 krizi, **kapitalizmin kaçınılmaz krizlerini finansallaşma ile aşma çabasının doğrudan bir ürünüdür**. Günümüzde kapitalizm ve uluslararasılaşmış sermayenin genişleyen yeniden üretimi finansal spekülasyonun sanal rantlarına bağımlı duruma gelmiştir. Mevcut krizin aşılması için öne sürülen yeni düzenlemeler veya denetleyici kurumların oluşturulması gibi girişimler, finans dünyasının kârlılığını engelleyeceğinden, küresel kapitalizmin bugünkü mantığına aykırıdır. Sermaye yanlısı muhafazakâr ideologların “*şeffaflık*” veya “*yönetişim*” gibi muğlak söz oyunları ile finansal serbestleştirmenin sınırlanmasına karşı durması bu nedenle boşuna değildir.
4. Küresel kriz sayesinde **serbest piyasanın dengeli ve istikrarlı bir ekonomi yaratacağı ve her türlü devlet müdahalesinin kaynak israfına yol açacağını savlayan neoliberal iktisat dogmalarının geçersizliği açıkça ortaya çıkmıştır**. “Serbest” piyasaların kuralsızlaştırılarak, “derecelendirme kuruluşları” ya da “bağımsız idari otoriteler - üst kurullar” aracılığıyla denetlenebileceği savı boşa çıkmıştır. İnsan için ve insani koşullara sahip bir üretim yapısı kurulmasının yolu, öncelikle finansal ekonominin gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde topyekün bir kurallar bütünü içinde, **sistemik olarak** gözetim altında tutulmasından geçmektedir.
5. Türkiye’nin küresel krizi daha çok **bankacılık sistemi üzerinden değil, finans dışı şirketlerin üretim, ithalat finansmanı ve işsizlik sorunları aracılığıyla** yaşaması olasılığı yüksektir. Zira 2003 sonrası dönemde Türkiye’nin uluslararası ekonomiyle olan ilişkilerinin ana aktörleri **bankacılık kesimi dışındaki şirketler ve hanehalkları** olmuştur. Bu süreç içerisinde finans-dışı şirketlerin ve hanehalklarının dış borçlarının hızla artmakta oluşu ve özellikle şirketlerin ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmek için

aşırı derecede ithalat ve dış borçlanma bağımlılığı içine sürüklenmesi, ulusal ekonomik dengelerde önemli bir kırılma kaynağı oluşturmuştur. 2009'da dünya ekonomisinin durgunluk içine sürüklenmesi ve uluslararası finansman girişlerinin daralması nedeniyle bu kırılmaların su yüzeyine çıkacağı, IMF ve TC Merkez Bankası da dahil olmak üzere bir çok kesim tarafından dile getirilmiştir.

6. 2003 sonrası dönemde Türkiye ekonomisinin yaklaşık 85 milyar dolarlık bir sıcak para şoku yaşadığı ve 2006'ya değin süregelen girişlerin 2008'de yerini büyük çıkışlara bırakmakta olduğu gözlenmektedir. Buna ek olarak, özel yabancı bankalar Türkiye ticari bankacılık kesiminin finansmanını üstlenmekten kaçınmakta, özel ticari kredilerin de daralması durumuna karşı dış finansmanın bütün yükü resmi kredilere ve IMF ve Dünya Bankası kredilerine yöneltilmektedir. Bu kredilerin ekonomik ve siyasal şartlarının ne kadar ağır olduğu çokça yaşayarak da öğrenildiği için Türkiye'de herkes tarafından bilinmektedir.

7. Türkiye “IMF ile yeniden program yapılınsın” şantajına boyun eğmemelidir.

Bilindiği üzere, Türkiye IMF ile daha 1998'in Ağustos ayında *Yakın İzleme Anlaşması* imzalamış ve iktisadi yönetimini IMF'nin denetim ve gözetimine terk etmiştir. Türkiye'nin IMF ile olan on yıllık birlikteliğinin ayrıntılı bir dökümü *Bağımsız Sosyal Bilimciler'in Yordam Kitap* tarafından Mart 2007'de yayımlanmış olan *IMF Gözetiminde On Uzun Yıl, 1998–2008: Farklı Hükümetler, Tek Siyaset* başlıklı incelenmesinde sergilenmiştir. Bu uzun birlikteliğin ardından elde edilen bilgi ve deneyim birikimi, “IMF programının” temel unsurlarının ve uzantılarının iki kümede toplanabileceğini gösteriyor:

- i. Uluslararası sermaye hareketlerine tam serbesti sağlamak ve Türkiye'nin uluslararası finans şebekesine yüksek reel kazançlar sunan bir ekonomi olarak eklenmesini gözetmek; yüksek reel faizin cezbediği sıcak para akımlarının olası kıldığı ucuz döviz kaynakları aracılığıyla Türkiye'yi bir ucuz ithalat merkezine dönüştürmek, bu arada bir yandan kaçınılmaz olarak genişleyen cari işlemler açığının finansman gereksinimi, bir yandan da YTL'li yüksek kredi faizlerinden kaçmak isteyen şirketlerin ucuz dövizli krediler araması sonunda dış borçlanmanın dört nala artışı.
- ii. “Yapısal reformlar” söylemi altında, iktisadi politikaları demokratik kontrol süreçlerinin dışına çıkartmak ve devletin ekonomideki rolünü uluslararasılaşmış sermayeye yeni kaynak aktarım mekanizmaları sağlayacak biçimde yeniden düzenlemek; “işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi” adı altında emeğin kazanımlarının sınırlandırılmasını

gözetmek ve emeğin ulusal gelirden aldığı payın azaltılması yoluyla sermaye birikiminin önünü açmaya çalışmak; tarımın ve tarım emekçisinin tasfiyesini reform diye yutturmak; “özelleştirme” söylemleri ile kamu kesiminin stratejik nitelikli varlıklarının yerli ve yabancı sermaye kesimlerine aktarılmasını yönlendirmek ve devletin ekonomiye müdahale olanaklarını olabildiğince kısıtlayarak, ekonomimizin geleceğini sermayenin kar ve rant elde etmeye yönelik çıkar hesaplarına terk etmek...

8. Türkiye, IMF programı altında **dış borçlanmaya dayalı, spekülâtif nitelikli** bir büyüme süreci yaşamıştır. Bu sürecin bedeli ise ileri düzeyde dış kırılganlık (cari işlemler açığı ve yüksek dış borçlanma) ve göreceli olarak düşük istihdam (yüksek işsizlik) olarak ortaya çıkmıştır. Program, son beş yılda Türkiye'nin dış borç stokunu dolar bazında iki misli arttırılması sayesinde 1999-2001 arasında gerileyen potansiyel hasıla düzeyine yeniden ulaşmak için gereken ithalatın finansmanını sağlamış, ancak işsizlik ve cari açığın yüksek tempoda sürdürülmesine seyirci kalmıştır.
9. Türkiye, *yükselen piyasa ekonomileri* diye anılan grup içerisinde, yüksek cari işlemler açıkları ve dış borç yükü nedeniyle, küresel krizin etkilerini en yoğun yaşayan ekonomiler arasındadır. Bu durum on yıldır kesintisiz uygulanmış bulunan IMF programının ve AKP Hükümetinin bu programı uygularken yaptığı siyasi tercihlerin doğrudan bir sonucudur. Bu gözlemler ışığında, yukarıda sıralanan hedefler doğrultusunda hala “*yabancı yatırımcıya güvence vermek*” söylemi altında yeniden oluşturulacak bir IMF programının ne Türkiye ekonomisinin kronikleşen dış açık ve ithalata bağımlı yapısına, ne de ayakta kalma mücadelesi veren emekçilerin her gün artan sorunlarına çözüm üretebileceğini vurgulamamız gerekmektedir.
10. Emekten ve ulusal bağımsızlıktan yana bir istikrar –ve giderek kalkınma- stratejisinin temel unsurları olarak şu önlemlerin önemini vurgulamak istiyoruz:
 - i. İşsizlikle mücadele ve emekçi halkın gelirlerinin korunması istikrar programının ana amacı olmalıdır. Bu amaç doğrultusunda olası IMF programının daraltıcı reçeteleri reddedilmeli; Batı ülkelerinin, neoliberal modelin tüm öğelerini çiğneyerek uygulamaya koydukları genişletici ve istihdam artırıcı önlemler örnek alınmalıdır. ABD ve Britanya gibi çok yüksek cari açıklarla krize sürüklenen Batı ülkelerinin bu politikaları karşısında suskun kalan, hatta bunlara örtülü destek veren IMF'nin bizim gibi ülkelere tamamen zıt doğrultuda reçeteler önermeye hakkı yoktur.

- ii. İşsizlikle mücadele doğrultusunda, örneğin, 2003 tarih ve 4857 Sayılı İş Kanunu'nun "esnek" istihdamın önünü açan ve işten çıkarmayı kolaylaştıran hükümleri gözden geçirilmeli ve söz konusu hükümlerin belirli bir süre için askıya alınması sağlanmalıdır. Özel girişimlere faiz ve dolaylı/dolaysız vergi indirimi yoluyla sağlanacak desteklerin ya da işsizlik sigortası fonundan yararlanmanın kayıtdışıktan çıkma ve işçiyi işten çıkarmama şartlarına bağlanması gibi önlemler düşünülmelidir. Bu tür taahhüdler, reeskont imkanlarının geliştirilmesini ve karşılık oranlarının düşürülmesini isteyen ticari bankalardan da talep edilmelidir.
- iii. Kamunun genişleyici politikalarının kamu kesimi bütçe dengelerinde istikrarsızlık yaratmaması için sermaye gelirleri üzerindeki vergi yükü yaygınlaştırılmalıdır. Öncelikle finansal işlemler vergilendirilmelidir. Borsa ve döviz işlemleri üzerine, düşük oranlı, ancak yaygın bir finansal işlem vergisi uygulanmaya konulmalıdır.
- iv. TC Merkez Bankası'nın ekonomiye olan sorumluluklarını sadece *fiyat istikrarı* hedefiyle sınırlayan ve merkez bankasını, ulusal para ve finans piyasalarına müdahale edebileceği tüm araçları elinden alarak edilgenleştiren, **enflasyon hedeflemesi** anlayışı terk edilmelidir. Küresel krizin yayılma biçimi, "*döviz ve diğer menkul kıymet piyasalarında istikrar sağlamadan, sadece fiyat istikrarını sağlamış olmanın makro ekonomik istikrarı sağlamaya yetmeyeceği*" gerçeğini açıkça ortaya çıkarmıştır. Küresel krizin ana unsurları ürün piyasalarındaki enflasyonist baskılardan değil, finansal varlıkların değerlerindeki şişkinlik ve istikrarsızlıktan kaynaklanmaktadır. Uluslararası şoklara açık ve kırılğan yapısıyla Türkiye'nin uluslararası mal ve finans piyasalarından gelecek kriz dalgalarına sadece faiz oranlarında günlük ayarlamalarla ve "*biricik sorumluluğumuz fiyat istikrarıdır*" kör inancıyla karşı koyması olanaklı değildir. Bu tespitten hareketle, Merkez Bankası **dövizin reel fiyatını hedef** alan ve Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesini önleyecek tedbirleri uygulamaya koymalıdır. Bu tür politikaların etkili olabilmesi için sermaye hareketlerinin denetim altında tutulması gereklidir. Bu amaçla yabancı sermaye giriş çıkışı, yurtdışından borçlanma ve sıcak para hareketleri, ek vergi, munzam karşılık oranları v.b. önlemlerle sınırlandırılmalı, sermaye hareketlerinin kısa vadeli ögeleri caydırılmalı; ulusal ekonomi spekülatif saldırılara karşı korunmalıdır.
- v. Sermaye hareketlerinin bugünkü görünümünde Türkiye'nin dış borcunu döndürmek, uluslararası finans çevrelerinin insafına terkedilmiş durumdadır.

Daralması muhtemel döviz girişleri altında dış borçların da yeni bir ödeme profiline kavuşturulması gereklidir. Döviz işlemleri denetim altına alınınca, özel dış borçların anapara ögeleri için döviz tahsis edilmesi yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Alacaklılarla yapılabilecek düzenlemeler, uygun zamanda başlatılabilir.

- vi. Bilindiği üzere, Gümrük Birliği (GB) anlaşması gereği, üçüncü ülkelerden ithalata karşı Avrupa Birliği'nin ortak gümrük tarifesi uygulanmaktadır. Bu nedenle Türkiye, Dünya Ticaret Örgütü'nün imkan verdiği koruma önlemlerini dahi kullanamamakta ve çok büyük çaplı bir dış ticaret açıkları vermektedir. Böylelikle ithalat baskısı ulusal sanayiler üzerine yıkıcı ve işsizliği arttırıcı etkiler yaratmaktadır. Hem krizin etkilerini en aza indirmek, hem de uzun vadede işsizliği azaltmak için Gümrük Birliği'nin çerçevesi, "*DTÖ'nün imkan verdiği koruma önlemlerini kullanarak*" veya bizzat "*GB anlaşmasının olağanüstü şartlarına ilişkin hükümlerine başvurmak*" suretiyle daraltılmalıdır.
 - vii. Reel döviz kurunun hedeflenmesine imkan veren sermaye hareketlerinin denetimi, GB anlaşmasında sözü geçen revizyonlar ve dış borç yükümlülüklerinin zaman içine yayılması, Türkiye ekonomisinin önemli bir istikrarsızlık ve kırılganlık ögesi olduğu kadar, yaygın işsizlik sorununun da temel nedeni olan dış açık olgusunun kontrol altına alınmasını mümkün kılacaktır. Ulusal ekonominin yatay ve dikey bağlantılarının güçlendirilmesinin; ulusal sanayinin ithalat bağımlılığının azaltılmasının; uzun vadede işsizliğin azaltılmasının yolları böylece açılacaktır.
10. Alınmasını önerdiğimiz bu önlemlerin benzerleri ister gelişmiş, ister az gelişmiş olsunlar, ekonomik bunalım yaşamakta olan ülkeler tarafından yakın geçmişte uygulanmıştır. Toplum özgüvenini daha da yitirmeden, birkaç yıl sonrasının daha büyük siyasal ve ekonomik açmazlarına sürüklenmeden bu tür önlemleri almakta gecikmenin, toplumumuza daha büyük bir bedel ödeteceği bilinmelidir. Ülkemiz yaşadığı bunalımdan sahip bulunduğu insangücü, bilgi ve sermaye birikimiyle, uluslar arası finans kapitale ve sermaye çevrelerine bugün istedikleri ağır bedeli ödemediği için çıkabilir ve çıkmalıdır. Unutulmamalıdır ki, **Türkiye'nin, uzun vadeli ve dengeli bir sanayileşme / kalkınma vizyonu, kısa / orta vadeli ama ardı arkası kesilmeyen istikrar programlarına terk etme zihniyetinden vazgeçmesi gerekmektedir.** Sektörler ve bölgelerarası kaynak tahsislerini uzun vadeli bir iktisadi kalkınma stratejisi doğrultusunda yönlendiremeyen hiçbir ülkenin özellikle de Türkiye gibi görece geri bir ekonomik yapılanmanın gelişmiş

lkeler arasına girmesi ve orada varlığını korumaya devam etmesi olasılığı bulunmamaktadır.

11. Kriz dönemleri egemen iktisat anlayışının aşılması ve giderek yenilgiye uğratılması için fırsatlar oluşturur. İlerici, yurtsever, emekten yana sosyal bilimcilerin ortaklaşa düşünme, eleştiri ve araştırma çabalarına girmeleri için kriz konjonktürü uygun bir ortam sunmaktadır. Benzer değerleri, endişeleri paylaşan tüm fikir insanları arasında kurulacak eleştirel ve yapıcı bir iletişimin yarının sömürsüz, eşitlikçi, özgür Türkiyesi'ni oluşturma mücadelesine katkı yapacağını düşünüyoruz.

Bağımsız Sosyal Bilimciler
Aralık 2008